

I. A világ és Európa a kora újkorban

1. Egészítse ki a szöveget az alábbi fogalmakkal! Nézzen után az interneten a korabeli tájékozódást segítő eszközöknek!

Fogalmak

- iránytű
- karakk
- karavella
- kormánylapát
- navigáció
- óra
- portugál
- szextáns
- szög
- térkép
- vitorla

Az európai hajósoknak rengeteg ismerettel kellett rendelkezniük ahhoz, hogy a biztonságot nyújtó partokat elhagyják. Mindezen tapasztalatok tudatos összegyűjtése miatt mondhatjuk, hogy Tengerész Henrik (1394–1460) _____ herceg Sagres-ben működő hajózási iskolája a felfedezések előszobája volt. A hajók terén az újítást az jelentette, hogy átvették a Hanza-városok által is alkalmazott középső _____-ot, amely a hajó dőlésekor is tartani tudja az irányt. A mediterrán hajózásban megjelenő többfajta _____-t kombinálták, hogy hát- és oldalszélben nagy sebességgel tudjanak haladni, de szembeszélben is lehetővé váljon az előrejutás. Az így kifejlesztett kisebb méretű hajókat _____-nak, a nagyobbakat _____-nak nevezték.

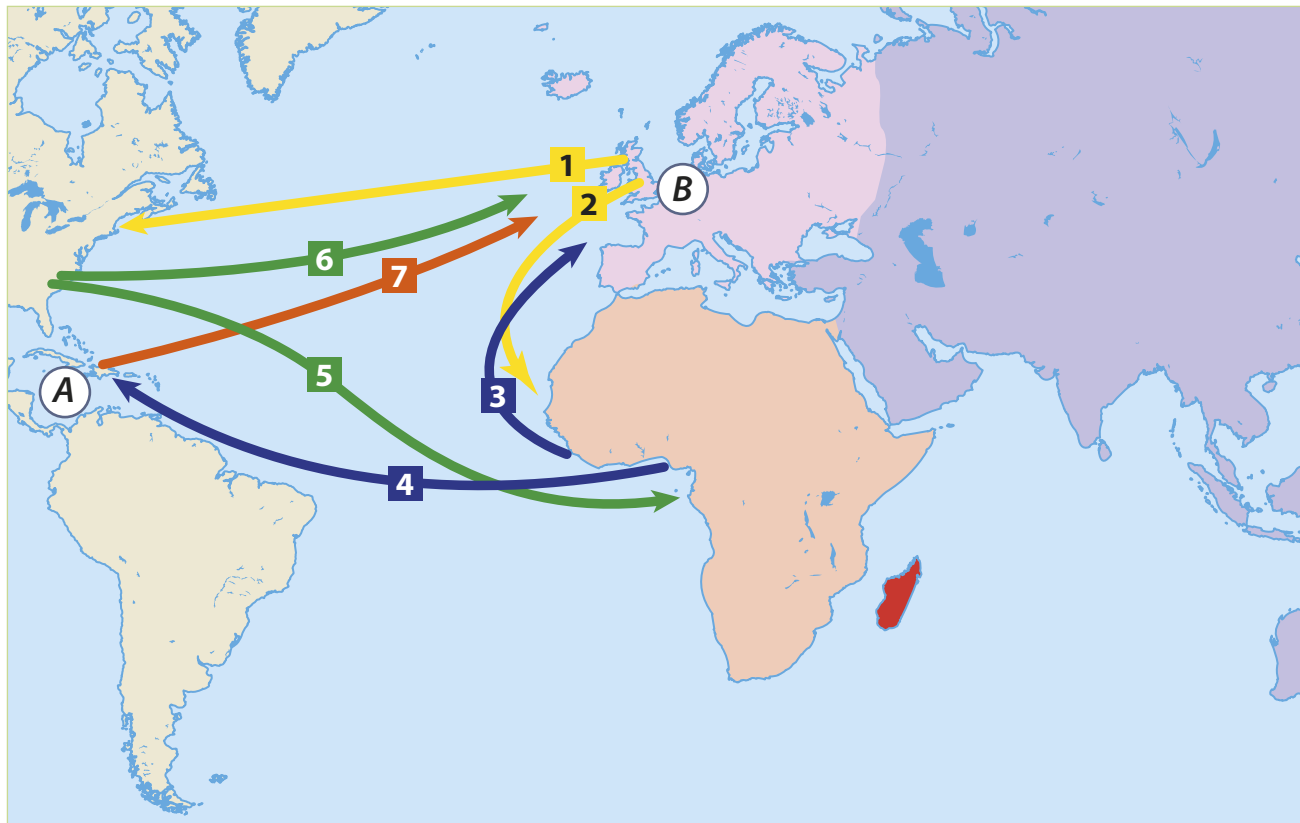
A _____ szó, amely ma általános értelemben tájékozódást jelent, a latin 'hajózás' szóból származik. A hajó helyének meghatározásához szükség van _____-re, amely síkban tudja ábrázolni Földünk felszínét. A Toscanelli művén látható szélességi és hosszúsági fokok már segítik a tájékozódást. Ahhoz, hogy a kapitány meg tudja határozni a hajó helyzetét a szélességi skálán, a Sarkcsillag és a horizont közötti _____-et kell tudnia megmérni. Ennek az eszköze volt kezdetben a kvadráns, majd a _____. A hosszúsági fokok skálájának megmérése „elegendő” egy pontos _____, amely az ismert hosszúságon elhelyezkedő induló város valós idejéhez van igazítva. A nap deleléséből ki lehet számolni, mennyivel jár a tengerész a kiindulási ponttól keletre vagy nyugatra. A haladási irány meghatározásában az arab közvetítéssel Kínából átvett _____ segített.

2. A következő oldalon látható térkép a felfedezések után kialakuló „kereskedelmi háromszög” működését mutatja be. Nevezze meg a két fontos részt vevő térséget, majd párosítsa a számokat a hozzájuk tartozó kereskedelmi cikkekkel!

A)

B)

Számok	Kereskedelmi cikkek
1	rum, vas, puszkapor, szerszámok
2	arany, elefántcsont, fűszerek, keményfa
3	bálnazsír, fűrészáru, rizs, prémek, indigó, dohány
4	luxusáru, kézműipari termékek
5	cukor, melasz, fa
6	rabszolga
7	fegyverek, ruházat, vas, alkohol (főként sör)

3. A források elolvasása után mutassa be a kérdések alapján az indiánokkal való bánásmód elméletét és gyakorlatát!

A) Senki azok közül, aki rendelkezésünk folytán a nevezett szigeteken és szárazföldön él, ne merészljen [...] nekik az indiánoknak veszteséget, kárt okozni testükön és jószágukon [...].

(Kasztíliai Izabella 1503. évi rendeletéből)

B) Valahányszor [a misszionárius] új városba kerül, törekedjen már az első naptól fogva arra, hogy megtudja: milyen üzleteket kötnek ott, mivel foglalkoznak, milyenek az erkölcsök és szokások abban az országban, a városban és környékén. [...] A bűnösökkel mindig négy szemközt, mindig mosolygós arccal, békés és barátságos hangon beszéljen. Az illető személységéhez képest kell majd eldöntenie, hogy átölelje-e őt, vagy térdre boruljon előtte.

(Xavéri Szent Ferenc missziós tanácsai; 1552)

C) Arisztotelész azt tartja, hogy a zsarnokuralom akkor jogos, ha szolgák és barbárok, azaz olyan emberek feletti, akiknek nincs önálló ítéletük és belátásuk. [...] ilyenek az indiánok, akik általános vélemény szerint beszélő állatokhoz hasonlatosak. Minthogy az indiánok lusta, jóra nem hajló népség, jogosan szolgaságba vethetők. A teljes szabadság ártalmas

lehet számukra; ráadásul a felettük való rendelkezés a legjobb eszköz arra, hogy elfogadják a keresztény hitet.

(1512. évi jelentés az indiánok helyzetéről)

D) A hódítók egymás közt arra fogadtak, hogy ki tud ügyesebben egy kardcsapással egy embert kettévágni, vagy ki tudja elegánsabban a fejet a nyaktól elválasztani [...]. Magam voltam a tanúja, hogy három vagy négy hónap alatt hétezernél több gyermek halt meg, mert szüleiket bányába hurcolták, és a magukra maradt kicsinyeket az éhség elpusztította.

(Bartolomé de las Casas spanyol domonkos szerzetes: Historia general de las Indias [Az Indiák általános története]; 1553)

E) Milyen jogon és milyen igazságosság alapján tartjátok ezeket az indiákat ilyen szörnyű és borzasztó szolgaságban? [...] Elnyomjátok és gyötritek őket, nem adtok nekik enni, és nem gyógyítjátok a betegségeiket, melyek az általatok rájuk kényszerített mértéktelen munka miatt folyton sújtják őket, és okozzák halálukat. Pontosabban: ti ölitek meg őket, hogy meglegyen a mindennapi aranyatok. [...] Nem vagytok kötelesek úgy szeretni őket, mint saját magatokat?

(Antonio de Montesinos domonkos szerzetes; 1511)

a) Milyen bánásmódot írt elő az indiánok számára a spanyol királynő?

b) Mennyiben esett ez egybe az egyház álláspontjával?

c) Hogyan bántak a hatóságok az indiánokkal? Mivel indokolták viselkedésüket?

d) Nézzen utána, miként próbált az egyház az indián közösségeken segíteni!

e) Milyen gazdasági oka volt annak, hogy kizsákmányolták az őslakosság munkaerejét?

4. A kora kapitalizmus időszakát bemutató források elolvasása után egészítse ki a hiányos szöveget a felsorolt fogalmakkal!

Az említett kereskedők reggel és este megállapított órában az [úgynevezett] angol börzére mennek, és ott egy óránál valamivel tovább, alkuszok útján, akik ott nagy számban vannak, a legkülönbözőbb nyelveken üzleteket kötnek főképpen a különböző árucikkek adása és vételében. Ezt követően, valamivel később az „új börzére” mennek, ahol hasonlóképp alkuszokkal, egy óra hosszat főként váltókkal és zálogokkal kereskednek.

(Lodovico Guiccardini kereskedő beszámolója Antwerpenben; 1567)

A fent megnevezett személyek az általuk jegyzett és saját kezűleg aláírt pénzüsszegeknek megfelelően vállalják, hogy a jelen esztendőben hajót indítanak Kelet-Indiába és más hozzá közel fekvő szigetekre és országokba, és ott kereskednek olyan árukkal, amelyekre ezekben az országokban szükség van, illetve olyan árukat vásárolnak, amelyekben ezek az országok bővelkednek [...]. A jelen gyűlés 15 személyt választ meg és nevez ki az utazás felelős vezetőinek és igazgatóinak, akik forduljanak Őfelségéhez azzal a kéréssel, hogy az említett vállalkozás résztvevőit ruházza fel privilégiumokkal [kiváltságokkal], olyan jogokkal és vámkedvezményekkel, amelyeket csak kapni lehet, továbbá szerezzenek be megfelelő hajókat [...]. A jelen gyűlés megerősíti és jóváhagyja azokat az intézkedéseket, amelyeket ők elfogadnak, azzal a feltétellel, hogy tisztviselők alkalmazásához az összes részestársak közös gyűlése szükséges.

(Az angol Kelet-indiai Társaság jegyzőkönyvéből; 1601)

Fogalmak

- részvény
- árutőzsde
- értéktőzsde
- osztalék
- tőke
- kockázat
- nyereség
- monopólium

Az angol Kelet-indiai Társaság egyike volt azoknak a kereskedelmi vállalkozásoknak, amelyeket befektetők hoztak létre. A magánszemélyek társulásában a pénzt közösen fektették be, így alakítva ki a társaság _____-jét. A társasági forma előnye volt, hogy a tagok közösen viselték a _____-ot, ugyanis a tengeri kereskedelem ebben az időben egyáltalán nem volt veszélytelen. A sikeres kereskedelmi út végén a tagok dönthettek arról, mit tesznek a _____-gel. Amennyiben visszaforgatták a társaság által kezelt alapba, a befizetéseik arányában birtokolt _____-ik értéke is emelkedett. Dönthettek úgy, hogy a tagoknak a sikeres periódus lezárása után _____-ot fizetnek. Az első forrás szerint a társaság úgy próbálta nyereségesebbé tenni vállalkozását, hogy az uralkodóhoz fordult védelemért. A leggyakrabban adományozott kiváltság egy-egy árura vagy területre vonatkozó kizárólagos jog, a _____ volt. A kereskedelmi vállalkozás által megszerzett javakat a _____-én értékesíthették, amelyet az első forrás angol börzének nevez. Amennyiben a tagok közül valaki meg akart válni a cégbeli érdekeltségétől, a _____-on értékesíthette azt; ezt a forrás „új börzének” nevezi.

5. Rendelje a Luthertól származó idézeteket a röviden megfogalmazott hittételekhez!

- A) Dr. Usingen, egy ágostonos barát, aki nekem tanárom volt az erfurti kolostorban, amikor látta, hogy a Bibliát mennyire szeretem, és milyen szívesen olvasom Isten szent ígését, egyszer így szólt hozzám: „Ejnye, ejnye, Márton testvér, hát mi a csuda az a Biblia? A régi egyházi tudósokat kell olvasni; azok már kiszívták a Szentírás velejét és igazságait. Mert minden lázadást a Biblia idéz elő!”
- B) [...] zárandoklatokat rendeztek a szentekhez, hogy levelezeljék a bűnöket. [...] mi nem a szentek városait, hanem gondolataikat és szívüket járjuk be.
- C) Később természetesen, amikor azt olvastam, hogy az igaz ember hitből él (Róm. 1, 17), [...] egyszerre megörvendeztem. Amikor felismertem, hogy Isten igazsága nem más,

mint a könyörületesség, mellyel minket igazaknak számít, ebben kaptam meg a segítséget.

- D) Ahol hit van, nem maradhat rejtve, megmutatkozik, napfényre tör a jó cselekedetekben. Az ilyen ember vallást tesz mások előtt az evangéliumról, s egész életét ennek szolgálatában tölti. Amit csak átél, avagy cselekszik, felebarátja javára fordítja, használ neki, és így követi Krisztus példáját. Ahol nem tör elő a jócselekedet és szeretet, ott a hit nem igazi, hanem vagy kialudt, vagy a puszta észre támaszkodó önámítás. Jó cselekedetekkel azonban nem lehet kiérdemelni az örök életet, kegyelmet és üdvösséget; ez következik abból, hogy a jó cselekedetek nem azonosak a lelki újjászületéssel, hanem ennek gyümölcsei.

(Virág Jenő szerk.: Dr. Luther Márton önmagáról)

Hittétel	Forrás betűjele
Egyedül a hit üdvözt.	
Egyedül Isten adhat kegyelmet.	
Egyedül a Szentírás tartalmazza az üdvösség elnyeréséhez szükséges tanításokat.	
Egyedül Krisztus áldozata és közbenjárása vezet el az üdvösséghez.	

6. Olvassa el az eleve elrendelés kérdéséről szóló részleteket, majd döntse el az állításokról, mely forrás(ok)ra igaz(ak)!

- A) Ha az eleve elrendelés tanítása felől gondolkodom, *amely szerint Isten egyeseket eleve a kárhozatra, másokat az üdvösségre rendelt*, mindent elfelejték Krisztusról és Istenről, és bizony odáig jutok, hogy Isten gonosztevő [...]. Ha az eleve elrendelésről gondolkodunk, elfelejtkezünk Istenről. [...] Az egészséges emberi észnek és a természetes értelemnek az a legnagyobb botránykö, hogy Isten saját önkényes akaratából az embert cserbenhagyja, megátalkodottá teszi, kárhozatba taszítja, mintha örömét lenné a nyomorultul elkárhozottaknak ily nagy bűneiben és örök gyötrelmében. Méghozzá az az Isten tenne így, akinek nagy irgalmát és jóságát stb. mindenütt hirdetik. Igazságtalannak, kegyetlennek, elviselhetetlennek tűnik fel, hogy így gondolkozzék valaki Isten felől. Ezen már sok nagy ember megütöközött a hosszú századok folyamán. (Luther Márton: Asztali beszélgetések; 1531–1546)

- B) Eleve elrendelésnek nevezzük Isten örök és megmásíthatatlan elhatározását arról, hogy mi legyen az egyes ember sorsa. Mert nem teremtette az embereket egyformáknak, hanem egyeseket örök életre rendelt, másokat örök kárhozatra [...]. Választottait elhívással és megigazulással jelöli meg az Úr [...]. (Kálvin János: Institutio, III. könyv; 1559)

- C) Bármennyire is megigazult legyen valaki, nem tekintheti mentesnek magát a parancsok megtartásának kötelezettsége alól, senki se éljen azzal az alaptalan és az Atyák által kiközösítés terhe alatt megtiltott tétellel, hogy a megigazult ember számára Istentől előírt dolgokat megtartani lehetetlen. „Mert Isten nem parancsol lehetetlent, hanem parancsolván arra figyelmeztet, hogy tedd meg, amire képes vagy, és kérd, amire nem vagy képes” [Szent Ágoston: *De natura et gratia*, 43,50], és segít is, hogy képes légy. Mert akik Isten fiai, szeretik Krisztust, akik pedig szeretik Őt (amint Ő maga tanúsítja), megtartják az Ő szavait, amit mindenképpen csak isteni segítséggel képesek megtenni. Ennélfogva senki se hízelegjen magának a „csak a hit által” elvét hangoztatva, azt gondolva, hogy egyedül a hit által lett örökös és az örökség várományosa, miközben a Krisztussal együtt való szenvedés nélkül akar megdicsőülni. Ezért bizonyos, hogy az igazhitű vallási tanításnak ellenségei azok, akik szerint az igaz ember minden jó cselekedetében legalábbis bocsánatos bűnt követ el.

(A tridenti zsinat 6. ülésének határozata; 1545–1563)

Állítás	A	B	C
Hiszi, hogy egyes embereket Isten örök kárhozatra rendelt.			
Isten irgalmasságából kiindulva elveti az eleve elkárhozást.			
A Biblián kívül az egyházatyák írásaira is hivatkozik.			

Állítás	A	B	C
Az állítás indoklásaként nem bibliai idézetre hivatkozik, hanem a Bibliából kibontakozó istenképre.			
Luthert az igazhitű vallás ellenségének nevezi.			
Isten szuverenitását hangsúlyozza, mely szerint nem lehet az elhatározását befolyásolni.			

7. Rendelje az egyes forrásrészletek betűjelét a felekezetekhez!

- A) Hiszem, vallom: egy az Isten,
Más és több nem volt és nincsen.
Hatalmában véghetetlen,
Elmével fölérhetetlen.
Vallom: Jézus volt a Mester,
Szóval, tettel, szeretettel.
Istenhez ki eljuttatott,
Benne bízni megtanított.
- B) A pápa nem engedhet el semmiféle büntetést, csak azt, amit vagy a maga vagy a kánonok rendelkezése alapján szabott ki. A pápa nem bocsáthat meg egy vétket sem, legfeljebb kihirdeti és megerősíti Isten bocsánatát. [...] Minden keresztény – ha őszinte bánata van – bűcsúlevél nélkül is elnyeri büntetései és bűnei elengedését.
- C) Ahogy Pál apostol írja a korinthusbelieknek: mindannyian egy test vagyunk: e test minden tagjának saját feladata van a többiek szolgálatában. Hiszen egy a hitünk, egy a keresztiségünk, egy az evangéliumunk, egyformán keresztények vagyunk. Ebből következik, hogy nincsen alapvető különbség papok és világiak, fejedelmek és püspökök között. Az egyetlen különbséget a végzett munka és feladat, nem pedig a rang teszi.
- D) Eleve elrendelésnek nevezzük Isten örök és megmásíthatatlan elhatározását arról, hogy mi legyen az egyes ember sorsa. Mert nem teremtette az embereket egyformáknak, hanem egyeseket örök életre rendelt, másokat örök kárhozatra. [...] Választottait elhívással és megigazulással jelöli meg az Úr.
- E) Szembefordultam a búcsúcédulákkal és a pápistákkal, de sohasem erővel. Egyszerűen tanítottam, prédikáltam és írtam Isten igéit, egyebet nem tettem. És mialatt aludtam, vagy a barátaimmal ittam a wittenbergi sört, az Ige annyira meggyengítette a pápaságot, ahogy addig egyetlen császár vagy fejedelem sem. Én semmit sem tettem, mindent az Ige tett.
- F) Ha valaki azt állítaná, hogy a bűnös egyedül a hit által igazul meg, s ezt úgy érti, hogy semmi mással sem kell hozzájárulnia a megigazulás kegyelmének az elnyeréséhez, s hogy az embernek egyáltalán nem kötelessége, hogy akarati tevékenységgel előkészüljön és felkészüljön a megigazulásra: legyen kiközösítve.
- G) A presbitereknek vigyázniuk kell minden ember életére, testvéri módon figyelemztetniük kell azokat, akiket az eltvelyedés vagy a rendetlen élet veszélye fenyeget, és – ahol ez fennáll – jelentést kell tenniük az Egyháztanácsnak [...], a kerület előljáróinak legyen kötelességük őket a családokba bevezetni, hogy senki se vonhassa ki magát a vizsgálat alól. Még a rendőrbiztosok is összegyűlnek hetenként egyszer, hogy megfontolják, vajon nincs-e valamelyik családban valami baj, és hogy közösen megbeszéljék a szükséges orvoslást.
- H) [...] lelkiismeretemmel végképp tanúsítom és kijelentem, hogy a Királynő Őfelsége az egyetlen felső kormányzója ennek a birodalomnak, és Őfelsége összes országának és területének, úgy lelkiekben és a gyülekezeti ügyekben, mint a világiakban, és semmilyen külföldi fejedelemnek, személynek, főpapnak, államnak vagy hatalomnak nincs és nem lesz joghatósága, hatalma, felsőbbbsége, elsőbbsége vagy hatásköre egyházi vagy szellemi ebben az királyságban.

Felekezetek

- anglikán
- evangélikus
- református
- római katolikus
- unitárius
(antitrinitárius)

Forrás	Felekezet
A)	
B)	
C)	
D)	
E)	
F)	
G)	
H)	

8. Döntse el az alábbi állításokról, mely államok egyházaira igazak!

A) Ezentúl a Francia Királyság, Dauphine tartomány és a Valence-i Grófság püspöki és érseki egyházainak káptalanjai és kanonokjai nem választhatják vagy jelölhetik [egyházuk] főpapjait. Ehelyett, ha egy ilyen tisztség megüresedik, a mindenkori francia uralkodó az üresedés bekövetkeztének napjától számított hat hónapon belül köteles nekünk vagy a római püspöki és apostoli székhelynek követő utódainknak bemutatni és megnevezni egy mindkét jogban doktori vagy licenciátusi fokozatot szerzett, legalább huszonhét éves és más tekintetben is alkalmas személyt, hogy azt mi, vagy a nevezett [apostoli] szék a szóban forgó tisztségbe beiktassuk. [...]

Ami a valódi választó rendházakat és perjelségeket illeti, [...] ezek ezentúl nem választhatják vagy jelölhetik apátjukat, illetve perjelüket. Ilyen üresedés bekövetkezése esetén fent nevezett király hat hónapon belül nekünk, utódainknak vagy az említett [apostoli] székhelynek meg kell nevezzen egy legalább huszonhárom éves szerzetest, aki abból a rendből kerül ki, amelyhez az illető kolostor vagy perjelség tartozik.

(I. Ferenc francia király és X. Leó pápa megállapodása: a bolognai konkordátum; 1516)

B) Ezen parlament hatalma által törvénybe iktatjuk, hogy elfogadjuk és elismerjük felséges urunkat, a Királyt, örökösait és utódait a trónon az anglikán egyház, más néven az Anglicana Ecclesia egyetlen fejének ezen a földön, és így ettől kezdve mondott uralkodónk birtokolni és élvezni fogja az ezen ország birodalmi koronájának viselésével járó és ahhoz csatolt jogok mellett az említett egyházfői címet és rangot, és minden megbecsülést, méltóságot, kiváltságot, hatáskört, előjogot, hatalmat, mentességet javadalmat és haszonvételt, amelyek a mondott egyház egyházfői méltóságaihoz tartoznak, és azt megilletik.

(Az angol egyházfőiségi törvény; 1534)

C) Főrendek és közrendűek alázatosan arra kéri Ő királyi Felsége, hogy jelen parlament hatalmával iktassa törvénybe: Mindörökre őfelsége és örököse birtokolják és élvezzék az összes olyan kolostort, perjelséget és más konventet, káptalant és apácázárdát, amelyek nem bírnak évi tiszta 200 font értékét meghaladó földeket, ingatlanokat stb. Hasonlóképpen őfelsége bír és élvez majd valamennyi olyan egyházi épületet és birtokot és az összes majorságot, gazdasági épületet, házat, földet, ingatlant, kilátásban levő örökséget, bérleti díjat, szolgáltatást, tizedet, évjáradékot, egyéb jogokat, birtokbavételt, rangot és más, örökölhető vagyontárgyat, amelyek ezekhez a kolostorokhoz, perjelségekhez és más rendházakhoz tartoznak.

(A szerzetesrendek feloszlatása Angliában; 1536)

D) Megtiltjuk azt is, hogy laikusok nyilvánosan vagy titokban a Szentírásról nyilatkozzanak, azt bírálják vagy róla vitatkozzanak, különösen pedig a kétséget keltő vagy olyan részek fölött, amelyeknek magyarázata nehéz és csak tudósok számára lehetséges. A Szentírásról csak azok adhatnak elő, azt csak azok taníthatják vagy magyarázhatják, akik a teológiát alaposan áttanulmányozták, és erre az egyetemen felhatalmazást nyertek. [...] Az egyházi bíróságok vannak arra rendelve, hogy az eretnekügyekben ítélkezzenek. Kötelességük a felsőbb bíróságokat vagy a tartományi tanácsokat felszólítani arra, hogy ezek jelöljenek ki választás alapján saját kebelükből valakit vagy esetleg más személyt, hogy az az eretnekséggel vádoltak feletti ítélezésben részt vegyen.

(V. Károly rendelete az eretnekek üldözéséről; 1550)

E) A vallás túl komoly dolog ahhoz, hogy a pápára hagyjuk.

(II. Fülöp spanyol király)

Állítás	Anglikán	Francia vagy gallikán	Spanyol
Az uralkodó megszerezte az egyházi vagyon feletti rendelkezés jogát.			
Az uralkodó saját tulajdonába vette az egyházi javak egy részét.			
Az egyház elszakadt Rómától.			
Az egyház csak dogmatikai kérdésekben ismerte el a pápa főségét.			
Az egyháziak feletti bíraskodást a pápától független bíróságok intézték.			
A tartományi egyházak mellett az egyetlen központosított hivatal az Inkvizíciós Tanács.			
Az egyház az abszolút királyi hatalom egyik támaszává vált.			

9. Írja az angol polgárháború előzményeit bemutató források betűjelét a táblázat megfelelő oszlopába!

A) Az uralkodó cselekedeteiről és személyéről kizárólag Isten ítélhet. Akarata törvény az alattvalók számára. [...] A parlament kiváltságai őseink kegyelméből és engedélyéből erednek.

(I. Jakab az uralkodó és a parlament viszonyáról)

B) A presbitérium [a presbiterekből álló zsinat – az angol kálvinisták fő követelése] úgy viszonyul a királysághoz, mint Isten a Sátánhoz. Összeröffen Jack, Tom meg Dick, és kedvük szerint felülbírálnak engem, a Tanácsot és mindazt, amit cselekszünk.

(I. Jakab szavai a puritánokkal folytatott tárgyalásokon)

- C) Jusson eszettekbe, hogy az országgyűlés teljesen a hatalmában van mind összehívása, ülésézése, mind pedig függesztése tekintetében. Ennélfogva a további ülésézést attól teszem függővé, hogy annak eredményei gyümölcsözők, avagy ártalmasak lesznek-e számomra.
(I. Károly)
- D) Iktassék törvénybe, [...] hogy abban az esetben, ha nem hívnak össze parlamentet Anglia nagypécsettjével ellátott paranccsal, és az nem gyülekezik össze és nem tartják meg [...] akkor [...], a parlamentnek össze kell gyűlnie, és azt meg kell tartani a szokásos helyén, a Westminsterben, [...]. Törvénybe iktatik továbbá, hogy ezentúl semmiféle összeült parlamentet nem lehet felosztatni vagy elhalasztani összeülésétől számított, illetve az erre kijelölt időponttól számított 50 napon belül, hacsak az Őfelségének, örököseinek vagy utódainak és az összeült parlament mindkét házának jóváhagyásával nem történik.
(Az angol parlament törvénye; 1641)
- E) Az angol alsóház jogai és szabadságai különösen az alábbi három dologban állnak:
Először abban, hogy a megyéknek és városoknak joguk van olyan személyeket szabadon választani, akikben megbíznak, hogy képviseltesék magukat.
Másodszor abban, hogy a megválasztott személyek az országgyűlés idején, valamint oda- és visszaútjuk során semmilyen korlátozásnak, letartóztatásnak és bebörtönzésnek nem lehetnek kitéve.
Harmadszor pedig abban, hogy a parlamentben szabadon, fék és ellenőrzés nélkül adhatnak hangot lelkiismeretüknek.
(Az angol alsóház 1604. évi követeléseiből)
- F) A törvény maga a király régi és megbízható szolgája; a törvény az ő eszköze, melyet arra használ, hogy népét kormányozza általa.
(Egy királyhű bíró visszaemlékezése a parlament 1629. évi felosztatására; 1639)

Az egyeduralmat alátámasztó forrás betűjelei	A parlament hatalmát alátámasztó forrás betűjelei

10. Válaszoljon a kérdésekre a kora újkor francia történelmét bemutató források elolvasása után!

Milyen típusú politikai rendszer megszilárdítására utalt ez a bejelentés?

- A) Uraim, azért hívtam önöket, hogy elmondjam: eddig az államügyeket saját akaratomból a néhai Mazarin bíboros úr irányította. Most elérkezett az ideje, hogy magam kormányozzak. Önök segíteni fognak tanácsaikkal, amikor én kérem önöktől. Elrendelem, kancellár úr, hogy semmit se pecsételjen le az én parancsom nélkül, és Önök, államtitkár urak, a rendelkezésem nélkül semmit sem írhatnak alá, még egy útlevelet sem.
(XIV. Lajos; 1661)

Hogyan nevezik a Colbert által folytatott gazdaságpolitikát?

- B) Colbert minden más országnál gazdagabbá akarja tenni Franciaországot [...], s egyetlen lehetőséget sem szalaszt el, hogy Franciaországban meghonosítsa a más országbeli iparágakat [...]. Hogy elkerüljék a pénzváltással járó kellemetlenségeket, Franciaországba kell küldeni a pénzt, Colbert teljes megelégedésére, aki csak arra törekszik, hogy Franciaországot gazdagítsa ezáltal.
(A velencei követ jelentése Colbert politikájáról)

Melyik protestáns felekezetre vonatkozott a rendelet? Hogyan nevezték őket Franciaországban?

- C) Jelenleg úgy látjuk, hogy – nem feledkezve meg Isten iránti méltó és köteles hálánkról – fáradozásainkkal elértük a magunk elé kitűzött célt, mivel úgymond a reformált vallást követő alattvalóink jobb és nagyobb része katolikus hitre tért. S mivel ennek következtében a nantes-i edictumnak és mindannak teljesítése, ami úgymond a reformált vallásúak előnyére rendeltetett, feleslegessé vált, úgy ítéljük meg, hogy királyságunkban e hamis vallás terjedése által okozott zűrzavarok, felfordulás és bajok emlékének teljes eltörlése érdekében semmi jobbat nem tehetünk, mint [...] a nantes-i edictum teljes visszavonását.
(XIV. Lajos 1685. évi rendelete)

Hol épült ki XIV. Lajos fényűző udvartartása?

- D) Szerette mindenben a pompát, a nagyszerűséget, a pazar bőséget. Ízlését kiszámítottan és szándékosan terjesztette el egész udvarában. [...] Gőgjét és becsfalyát kielégítette ez a ragyogó, tündöklő udvar.
(Saint-Simon herceg emlékirataiból)

Melyik háború kirobbanásakor hangzott el ez a mondat? Milyen céljaik voltak a franciáknak, és mi valósult meg ebből?

E) Nincsenek többé Pireneusok!
(XIV. Lajos)

11. Az alábbi forrás a harmincéves háború időszakának egyik fontos dokumentuma. Döntse el az ismeretei és a forrás segítségével a táblázatban megfogalmazott állításokról, hogy mennyiben igazak!

VII.2. [A birodalom fejedelmei] a birodalom ügyeit érintő minden tanácskozáson elvitathatatlan szavazati joggal rendelkeznek, különösen, ha törvényeket hoznak vagy értelmeznek, háborút üzennek, adót vetnek ki, katonaiállítást vagy beszállásolást rendelnek el. Továbbá, ha közérdekből a rendek birtokain várakat építtetnek, vagy a már meglévő őrségének megerősítéséről tárgyalnak. Ha béke vagy szövetség kötéséről, vagy más ezekhez hasonló ügyről van szó. Ilyen és más ezekhez hasonló ügyek tárgyalásra és döntésre ne kerüljenek a birodalom összes rendjei szabad gyűlésének hozzájárulása és véleményének

meghallgatása nélkül. Mindenekfelett pedig a birodalom összes rendjeinek szabadon és mindörökké jogában álljon egymás között és az idegenekkel védelmük és biztonságuk érdekében szövetségeket kötni, feltéve, ha ezek a szövetségek nem irányulnak sem a császár, sem a birodalom ellen, sem a közbéke, sem pedig főként ezen megállapodás ellen, valamint ha nincs bennük olyan dolog, ami azon esküvel ellentétben állana, amely mindegyiküket a császárhoz és a birodalomhoz fűzi.

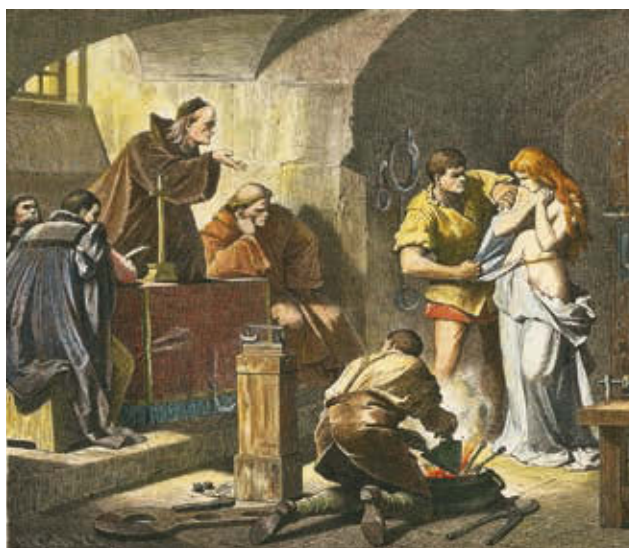
(A vesztfáliai békeszerződés szövegéből; 1648)

Állítás	Az állítás		
	első része	második része	mindkét része
A harmincéves háborúban a francia haderő a katolikusok oldalán avatkozott be, mivel az országot gyakorlatilag Richelieu bíboros vezette.			
A háborúban már érvényesültek a „hadügyi forradalom” fejlesztései, de az egyes csatákban a lovagi hadviselés még nélkülözhetetlennek bizonyult.			
Az erdélyi csapatok beavatkozása a Habsburgok ellen irányult, és elősegítette a cseh felkelés győzelmét.			
A vesztfáliai békeszerződés tovább gyengítette a német-római császár hatalmát, és mindez a francia külpolitika érdekét szolgálta.			
A békeszerződés engedélyezte a fejedelmek önálló külpolitikáját, sőt katonailag is felléphettek a császárral szemben.			

12. A boszorkányok üldözése a középkor és a kora újkor egyik társadalmi jellegzetessége volt. A források tanulmányozása után döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázatban megfogalmazott állítások!

Azok a férfiak és nők, akik a katolikus hittől elhajlottak és átadták magukat az ördögnek 'incubi et succubi' [mint férfi vagy női szerelmi partnerek], és varázslataikkal, átkozódásaikkal és más szörnyű bűneikkel az anyaméhben öltek meg gyerekeket, valamint borjúkat és a Föld termését elátkozták [...], megakadályozzák a férfiakat a nemi érintkezés befejezésében, az asszonyokat pedig a fogamzásban, ezért a férfiak nem ismerhetik feleségüket, és a feleségek nem fogamzanak a férjaktól.

(VIII. Ince pápa Summis desiderantes affectibus kezdetű bullája; 1484)

A nő lelki és testi erejét tekintve tökéletlen; gondolkodásbeli könnyelműségével a gyerekhez hasonlít; érzékibb, mint a férfi [...]; féktelen érzelmei és szenvedélyei vannak, melyek felbőszítik, féltékennyé és bosszúállóvá teszik, ez boszorkányságának két legfőbb eszköze. [...] Természeténél fogva hazug, nem csupán nyelvében, de testtartását, fejtartását és magatartását tekintve is. [...] Ha nem lenne női rosszindulat, nem mondanánk a boszorkányokról semmit, a világ számtalan veszedelemtől szabadulna meg.

(Heinrich Institoris:
Boszorkánypörölly; 1486)

Állítás	Igaz	Hamis
A boszorkányság vádjával a nőket illették.		
A boszorkányság eredetét az egyház a nő eredendő bűnösségével hozta összefüggésbe.		
A boszorkányság bizonyos szempontból eretnekségnek minősült.		
A boszorkányok megbüntetése a varázsserejüktől való félelem miatt nem volt nyilvános.		
A boszorkánysággal sokszor természeti eseményeket (katasztrófákat) magyaráztak meg.		
A termékenységet célzó varázslás nem minősült boszorkányságnak.		
A boszorkányok ellen hivatalosan sosem léptek fel, ezek az akciók helyi jellegűek voltak.		

13. Kösse össze a kora újkor tudósainak nevét az általuk elért tudományos eredményekkel! A megoldáshoz használja az internetet!

a) szabadesés és ingamozgás	1. Carl von Linné
b) csillagászati távcső	2. Robert Boyle
c) a szív szerepe a vérkeringésben	3. William Harvey
d) higanybarométer	4. Benjamin Franklin
e) gáztörvény	5. Johannes Kepler
f) gravitációs törvény	6. James Watt
g) higanyhőmérő	7. Blaise Pascal
h) integrálszámítás, a kettes számrendszer leírása	8. Gottfried Wilhelm Leibniz
i) az élőlények természetes rendszere	9. Galileo Galilei
j) villámhárító	10. Sir Isaac Newton
k) tökéletesített gőzgép	11. Evangelista Torricelli
l) számológép, háromszög- és magasságmérés	12. Daniel Gabriel Fahrenheit

14. A képek és az ismeretei alapján rendszerezze és foglalja össze néhány mondatban a reneszánsz és a barokk stílus jellemzőit! Alkossanak csoportokat, és egyéb jellemzőkkel is egészítsék ki a két korstílus leírását!

Reneszánsz

Barokk

Reneszánsz**Jellemzők**

- nyugodt egyensúly
- mozgalmasság
- monumentalitás
- tiszta felépítés
- szimmetria
- zárt forma
- nyitott forma
- nyers kővel díszített homlokzat
- heroizmus
- pátosz
- illúzió keltése
- síkszerűség
- mélység
- erőteljes részletformálás
- harmónia
- diszharmónia

Barokk